

В. П. Колоша,
к. е. н., директор, ПСП "Піськівське", Чернігівська обл.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3946-6775>

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.24.47

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ

V. Kolosha,
PhD in Economics, Director, "Piskivske" LLC, Chernihiv region

THEORETICAL APPROACHES TO THE INTENSIFICATION OF LIVESTOCK PRODUCTION IN UKRAINE

У процесі виробництва продукції скотарства ефективність інтенсифікації характеризує використання системи ресурсних, економічних, організаційних, науково-технічних, соціальних та інших умов функціонування продуктивних сил і виробничих відносин порівняно з іншими галузями. Найбільше вона пов'язана з особливостями ведення галузі та використання землі. Складність і багатогранність категорії економічної ефективності інтенсифікації у досліджуваній галузі не дає змоги повною мірою використовувати лише один показник.

На наше переконання, економічну ефективність скотарства необхідно розглядати з позиції інтенсифікації виробництва та розширеного відтворення, подолання коливань обсягів у виробництві продукції впродовж року.

У процесі аналізу ефективності інтенсифікації скотарства важливо, щоб вибір системи показників найбільш повно характеризував рівень інтенсивності виробничої діяльності, результат інтенсифікації, а також економічну, екологічну та соціальну її ефективність. Отже, при оцінюванні економічної ефективності інтенсифікації слід враховувати найбільш раціональне використання виробничих ресурсів в умовах багатоукладної економіки та ринку.

Для підвищення якості управлінських рішень у скотарстві доцільно структурувати процес управління виробництвом молока на етапи, що дозволить уточнити характер діяльності щодо інформаційного, аналітичного та методичного забезпечення функцій управління. Чим ефективніше виробництво, тим на більш ранніх етапах керівництво підприємства виявляє потенційні проблеми.

Отже, показники ефективності інтенсифікації взаємопов'язані та взаємозумовлені. Однак на практиці можуть бути суперечливі значення цих показників. Запропонована система взаємопов'язаних показників і критеріїв ефективності інтенсифікації виробництва продукції скотарства за правильного їх розрахунку та практичного використання дає обґрунтовану оцінку технологічної, економічної, соціальної та екологічної ефективності організаційно-економічних заходів у виробництві. Вважаємо, що основним критерієм економічної ефективності інтенсифікації скотарства є максимізація виходу високоякісної продукції за оптимальних витрат та одночасному забезпеченні нормативних умов для праці та проживання працівників, а також збереженні навколишнього природного середовища.

In the process of production of livestock products, the efficiency of intensification characterizes the use of the resource system, economic, organizational, scientific and technical, social and other conditions of the productive forces functioning and production relations compared to other industries. It is mostly related to the specifics of the industry and land use. The complexity and multifacetedness of the category of intensification economic efficiency in the researched industry does not make it possible to fully use only one indicator.

In our opinion, the economic efficiency of cattle breeding must be considered from the standpoint of intensification of production and extended reproduction, overcoming fluctuations in the volume of production during the year.

In the process of analyzing the effectiveness of cattle breeding intensification, it is important that the choice of the indicator system most fully characterizes the level of intensity of production activity, the result of intensification, as well as its economic, ecological and social effectiveness. Therefore, when evaluating the economic efficiency of intensification, one should take into account the most rational use of production resources in the conditions of a multi-system economy and market.

To improve the quality of management decisions in cattle breeding, it is advisable to structure the process of managing milk production into stages, which will make it possible to clarify the nature of activities regarding informational, analytical and methodical support of management functions. The more efficient the production, the earlier the management of the enterprise detects potential problems.

Therefore, the indicators of the efficiency of intensification are interconnected and mutually determined. However, in practice, the values of these indicators may be contradictory. The proposed system of interrelated indicators and criteria for the efficiency of the intensification of the production of cattle breeding products, with their correct calculation and practical use, provides a reasonable assessment of the technological, economic, social and environmental effectiveness of organizational and economic measures in production. We believe that the main criterion of the economic efficiency of the intensification of cattle breeding is the maximization of the output of high-quality products at optimal costs and the simultaneous provision of standard conditions for the work and living of employees, as well as the preservation of the natural environment.

Ключові слова: інтенсифікація, скотарство, показники, сільськогосподарське підприємство, виробнича діяльність.

Key words: intensification, cattle breeding, indicators, agricultural enterprise, production activity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У процесі виробництва продукції скотарства ефективність інтенсифікації характеризує використання системи ресурсних, економічних, організаційних, науково-технічних, соціальних та інших умов функціонування продуктивних сил і виробничих відносин порівняно з іншими галузями. Найбільше вона пов'язана з особливостями ведення галузі та використання землі. Складність і багатогранність категорії економічної ефективності інтенсифікації у досліджуваній галузі не дає змоги повною мірою використовувати лише один показник.

На наше переконання, економічну ефективність скотарства необхідно розглядати з позиції інтенсифікації виробництва та розширеного відтворення, подолання коливань обсягів у виробництві продукції впродовж року.

Відповідно до принципів системного підходу показники економічної ефективності мають відображати процес виробництва й обміну, а також кругообіг капіталу та складатися з елементів, які характеризують: наявність і використання природних ресурсів, вкладення капіталу у виробничий процес, використання виробничого потенціалу й одержання продукції, її розподіл, обмін і споживання. У цьому разі забезпечується цілісність системи показників, які враховують взаємозв'язки факторів, що впливають на виробництво, переробку й реалізацію продукції галузі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання інтенсифікації виробництва висвітлені у працях видатних представників економічних шкіл, серед яких слід назвати А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, Дж. Кейнса, Й. Шумпетера та ін. Серед вітчизняних учених-економістів, які приділяли поглиблену увагу проблемам інтенсифікації, доцільно виділити В. Трегобчука, О. Варченко, А. Стельмашука, В. Уланчука, В. Мертенса, Б. Пасхавера, О. Онищенка, В. Месель-Веселяка, І. Червена, А. Даниленка, Л. Шепотько, О. Шпичака та багатьох інших. Проте, нинішня ситуація економіки країни вимагає перегляду теоретичних підходів до інтенсифікації сільськогосподарського виробництва та скотарства зокрема.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є розробка теоретичних підходів до розвитку процесу інтенсифікації виробництва продукції скотарства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Становлення ринкових відносин в аграрному секторі України відбувалося в умовах нестабільності й невизначеності, перманентних економічних криз і політичного протистояння. Найбільший вплив на результати аграрних трансформацій визначили інерційність інституціонального середовища (особливо в частині неформальних норм, правил та інститутів) і ментальність учасників реформаторських дій на державному, регіональному й низовому рівнях, сформовані попередньою командно-адміністративною системою.

Поділяємо думку науковців, що при дослідженні ефективності інтенсифікації скотарства слід керуватися тим, що вона є складною, багатоцільовою, відкритою системою, яка складається із функціональних та організаційних підсистем. Функціональна підсистема (технологічна, соціальна, економічна, екологічна) характеризує зміст виробництва, а організаційна — форми їх прояву [1].

Показники економічної ефективності мають враховувати всю сукупність факторів виробництва й обміну, відображати кінцевий ефект, досягнутий за певний проміжок часу. Водночас, яким би важливим не був ефект, він не характеризує ціну ресурсів, за якої його одержали, або один і той же результат може бути одержаний різними способами, з різним рівнем використання виробничого потенціалу. Тому, крім урахування величини ефекту (результату), який забезпечують фактори інтенсифікації, важливо знати соціально-економічну й екологічну ефективність цих заходів.

На нашу думку, економічну ефективність інтенсифікації скотарства доцільно розглядати з позиції: перше — системи факторів інтенсифікації, які впливають на розвиток галузі; друге — одержання результату на основі раціонального використання виробничого потенціалу; третє — максимізації віддачі вкладеного капіталу.

лу та мінімізації негативного впливу виробничої діяльності на навколишнє природне середовище; забезпечення відповідних умов проживання сільського населення й забезпечення науково обґрунтованих норм споживання молока та молочної продукції та яловичини.

У процесі аналізу ефективності інтенсифікації скотарства важливо, щоб вибір системи показників найбільш повно характеризував рівень інтенсивності виробничої діяльності, результат інтенсифікації, а також економічну, екологічну та соціальну її ефективність. Отже, при оцінюванні економічної ефективності інтенсифікації слід враховувати найбільш раціональне використання виробничих ресурсів в умовах багатуукладної економіки та ринку.

Зазначимо, що в галузі скотарства можна використати наступні системи ефективності від реалізації інноваційних проектів, які сприяють інтенсифікації виробничої діяльності:

науково-технічні — кількість авторських прав, які використовуються; підвищення рівня механізації та автоматизації; удосконалення виробничого процесу та організації праці;

економічні — прибуток від використання інноваційних розробок; економія ресурсів, приріст обсягів виробництва; зниження собівартості; підвищення рентабельності; скорочення терміну окупності капіталу;

соціальні — ріст доходів працівників; поліпшення умов праці та відпочинку; покращення інфраструктури, необхідної для задоволення фізіологічних потреб працівників; підвищення безпеки життєдіяльності; а також кваліфікації працівників;

екологічні — збільшення частки екологічно безпечних технологій виробництва; зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища; запровадження альтернативних джерел енергії; підвищення родючості ґрунтів.

Водночас, узагальнююча оцінка ефективності інтенсифікації виробництва продукції скотарства повинна характеризувати віддачу вкладеного капіталу. Для кількісного виміру факторів застосовується система показників рівня інтенсифікації. Як і сутність інтенсифікації, її показники трактуються по-різному. Найпоширенішими є дві концепції, згідно з якими інтенсивність визначається за допомогою показника "сума виробничих фондів і витрат на оплату праці" (Л.Ю. Кучер) [2] або вихід валової продукції з 1 га землі (І.В. Черевко) [3]. На противагу цим концепціям деякі вчені вважають, що для визначення інтенсивності слід враховувати два показники — витрати й валову продукцію, або розраховувати сукупність показників. У своїх працях І.М. Буздалов розглядає інтенсифікацію із позицій відтворення, якісних і кількісних змін у виробництві, у зв'язку з чим обґрунтовує принцип "відносності" поняття додаткових вкладень [4].

Методологічна помилковість розглянутих позицій полягає у тому, що сутність інтенсифікації зводиться до витрат або до продукції. Однак витрати і продукція — це дві сторони відтворення, а тому неправильно виносити його за рамки будь-якого із цих показників.

За методологією К. Маркса, з позиції кінцевих господарських результатів основною економічною ознакою інтенсифікації є створення додаткового продукту

(додаткового прибутку): "Якщо додатковий капітал, вкладений у будь-які із земель, що приносять ренту,... приносить лише середній прибуток, не даючи таким чином, ніякого додаткового прибутку, то його вплив на ренту дорівнює нулю" [5, с. 239].

На основі цього дослідники робили висновок, що інтенсифікація наявна лише тоді, якщо в процесі виробництва створюється додатковий продукт (додатковий прибуток) понад доданого продукту (прибутку) середньогалузевого рівня; розширене відтворення, що забезпечує одержання доданого продукту (прибутку) не вище, ніж у середніх розмірах, а отже, має екстенсивний характер [6].

На думку І.М. Буздалова, "...ідеальне розмежування додаткових вкладень та їх ефективності від сукупних витрат і загальної економічної ефективності інтенсифікації є практично неможливим. З господарської точки зору в такому розмежуванні немає необхідності, оскільки всі витрати, у тому числі й додаткові, а також їх результати зливаються в остаточному підсумку в одне, органічно пов'язане ціле" [7, с. 120].

Для виміру економічної ефективності інтенсифікації багато економістів використовують такі показники, як фондвіддача, валовий дохід, прибуток, рентабельність, тобто показники ефективності виробництва в цілому. І.М. Буздалов визнає прибуток як узагальнюючий показник ефективності інтенсифікації [7, с. 120].

Водночас Л.А. Шепотько виділяє три групи показників при дослідженні процесу інтенсифікації: факторів інтенсифікації, рівня інтенсивності й ефективності інтенсифікації. На її думку, розбіжності думок між економістами відносно інтенсифікації полягають у різному трактуванні значення цих показників [8].

Для оцінки ефективності інтенсифікації В.А. Іванов пропонує використовувати ті ж показники, що й для ефективності виробництва в цілому. На його думку, "...критерієм економічної ефективності інтенсифікації сільськогосподарського виробництва є випереджаючий або рівний приріст відношення ефекту, отриманого з одиниці об'єкта виробництва, до затрат живої й уречевленої праці на виробництво цього результату порівняно з відповідним співвідношенням до здійснення заходів щодо інтенсифікації" [9, с. 45—46].

Система основних часткових показників економічної ефективності інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, на думку В.А. Іванова, має охоплювати: продуктивність праці; виробництво валової, чистої продукції, чистого доходу (прибутку) на одиницю земельної площі або голову худоби; фондвіддачу; матеріалоємність; собівартість одиниці продукції; рентабельність [9, с. 49].

Водночас В.Г. Андрійчук вважає, що економічна ефективність інтенсифікації сільськогосподарського виробництва проявляється у збільшенні виробництва продукції з одиниці земельної площі, із випереджальним зростанням високоякісної й дешевої продукції з одиниці земельної площі порівняно з розмірами виробничих витрат. Для оцінки економічної ефективності інтенсифікації автор пропонує систему показників, основними з яких є: вихід валової продукції з одиниці земельної площі; валовий дохід з гектара сільськогосподарських угідь; чистий дохід або прибуток з одиниці

сільськогосподарських угідь; розмір виробництва валової продукції (валового й чистого доходу) в розрахунку на одиницю затрат праці; вихід валової продукції (валового й чистого доходу) в розрахунку на основні й оборотні засоби. Окрім вище перерахованих показників, автор рекомендує розраховувати таку систему показників: обсяг валової продукції (валового й чистого доходу) в розрахунку на 1 грн сукупних витрат; 1 га земельної площі; 1 грн основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення; 1 грн виробничих витрат; на 1 працівника або 1 люд.-год; урожайність сільськогосподарських культур; продуктивність тварин; собівартість одиниці продукції; рівень рентабельності [10].

При проведенні аналізу й комплексної оцінки ефективності інтенсивних технологій виробництва продуктів тваринництва необхідно враховувати, що основним засобом виробництва й предметом праці в цій галузі є продуктивна тварина, яка своїми особливостями визначає раціональність і рівень ефективності будь-якого виробничо-управлінського рішення, а також і кінцевий результат виробництва.

Інтенсифікація виробництва продукції скотарства, на думку деяких авторів [11], має передбачати: високий генетичний потенціал продуктивності корів, які є здатними до використання в умовах інтенсивної машинної технології; інтенсивне кормовиробництво, яке сприяє повноцінній збалансованій годівлі продуктивних тварин на рівні, що забезпечує плановану величину надоїв; організацію відтворення й комплектування стада первістками, перевіреними за продуктивністю батьків, щоб підтримати надій на запланованому високому рівні й забезпечувати його подальше зростання; застосування на фермах і комплексах прогресивних способів утримання тварин, засобів комплексної механізації й автоматизації, раціональної технології виробництва; виконання комплексу ветеринарно-санітарних заходів, що забезпечують профілактику захворювань тварин; освоєння ефективних форм і методів організації праці, способів оплати за кінцевим результатом з урахуванням фактичного трудового внеску кожного працівника.

Оцінювання ефективності управлінських виробничих рішень, що застосовуються на фермах різних розмірів в умовах інтенсифікації галузі, теж має певні особливості. Концентрація виробництва на великих фермах і комплексах дозволяє раціонально використовувати засоби механізації й автоматизації, застосовувати їх для скорочення витрат робочого часу й праці, поліпшення умов виконання технологічних операцій. На великих фермах при застосуванні інтенсивних машинних технологій, як правило, вищою є окупність витрат на технічні засоби, обладнання й будівництво.

Проте на фермах невеликого розміру можна раціональніше використовувати природні кормові угіддя, забезпечувати високоефективне виробництво продукції скотарства на основі дешевих грубих і соковитих кормів. Невеликі підприємства можуть швидко відреагувати на потреби ринку, змінити технологію або вид продукції, яка випускається, що є складним завданням для великих підприємств.

Економічна ефективність показує кінцевий, корисний ефект від застосування засобів виробництва й живої праці, віддачу сукупних вкладень, відповідність існую-

чої системи управління виробництвом. Економічна ефективність інтенсифікації — це відношення отриманого результату (ефекту від застосування інтенсивних технологій) до витрат на його досягнення. Розширене відтворення за інтенсивної технології можливо лише у разі перевищення додаткового ефекту порівняно з додатковими витратами.

Вважаємо, що найбільш доцільним підходом при визначенні економічної ефективності скотарства є методика, запропонована професором В.П. Мертенсом [12], яка дає змогу провести аналіз у певній послідовності та дослідити її всебічно. За цією методикою процес визначення економічної ефективності інтенсифікації скотарства повинен здійснюватися у такій послідовності.

На першому етапі визначаються показники рівня інтенсивності — сукупні затрати уречевленої та живої праці (витрати виробництва) на 1 голову худоби, сума вартості основних виробничих засобів і поточних виробничих витрат (без амортизації) на 1 голову худоби, сума основних засобів виробництва у розрахунку на одиницю об'єкта інтенсифікації. Для вивчення впливу окремих факторів виробництва на вихід продукції доцільно обчислювати також натуральні рівня інтенсивності, а саме: кількість мінеральних та органічних добрив, спожитої електроенергії на виробничі потреби у кВт-год з розрахунку на 1 голову худоби. Показниками рівня інтенсивності можуть бути: щільність поголів'я на 10 га с.-г. угідь; структура та породний склад стада тощо. До показників рівня інтенсивності відносять також затрати праці в людино-днях із розрахунку на голову худоби.

На другому етапі розраховуються результативні показники інтенсифікації — середньорічний надій, виробництво на 100 га сільськогосподарських угідь, які зростають із підвищенням рівня інтенсивності.

На третьому етапі розраховуються показники ефективності інтенсифікації — виробництво видів продукції скотарства на 1 люд.-год, на середньорічного працівника, затрати праці в людино-годинах на одиницю продукції, собівартість одиниці продукції, рентабельність виробництва молока. Узагальнюючим показником економічної ефективності інтенсифікації скотарства є окупність витрат.

Підвищення економічної ефективності виробництва потрібно оцінювати не лише економією затрат праці та засобів виробництва, але і суспільних ресурсів, у вигляді капітальних вкладень у виробничі засоби для підвищення продуктивності сільського господарства та продуктивності праці. Зазначимо, що ефективність виробництва продукції буде вищою, якщо за однакових темпів зростання продуктивності суспільної праці витрачається менше додаткових вкладень у виробничі засоби або знижується фондомісткість.

У нинішніх умовах основним резервом збільшення обсягів виробництва є підвищення продуктивності корів. Із цією метою розробляються й реалізуються різні зоотехнічні та ветеринарні заходи. Тому важливо визначити їх економічну ефективність через порівняння одержаного результату та капітальних затрат на його досягнення.

Зоотехнічні заходи — це система заходів, направлених на покращення породного складу тварин і підвищення їх продуктивності. Економічну ефективність зоотехнічних заходів при виробництві молока характери-

зують такі показники, як продуктивність; виробництво продукції скотарства на 100 га с.-г. угідь, 1 люд.-год затрат праці, рівень рентабельності; прибутку на 1 корову; терміну окупності капіталовкладень і т.д. Для оцінювання конкретного зоотехнічного заходу доцільно вибрати показники, які найбільш об'єктивно характеризують його сутність.

Ветеринарні заходи — це система загальних і спеціальних заходів по збереженню або відновленню здорового стану тварин та їх продуктивності. Методика ґрунтується на порівнянні збитку, який би одержали їх невиконання, із витратами на проведення заходів. Економічний збиток від хвороби характеризується втратами продукції, а економічну ефективність лікування визначають через співставлення одержаного ефекту (результату) із понесеними затратами.

Значні втрати скотарству завдає яловість корів, величина яких визначається на основі вартості недоодержаних телят і приросту живої маси, а також сумою виробничих витрат на утримання ялових корів. На основі цих двох показників визначають загальний економічний збиток від яловості корів по господарству, який порівнюють із понесеними витратами на проведення організаційно-економічних заходів щодо її усунення.

У процесі аналізу інтенсифікації зростає роль інформаційно-аналітичної системи, тобто системи збору, обробки, аналізу й оцінки інформації, що характеризує виробничий процес "зсередини" та забезпечує як поточне управління виробництва, так і розробку управлінських рішень [13]. Від її ефективності дедалі більшою мірою залежить ефективність виробництва сільськогосподарської продукції. Зазначимо, що у молочному тваринництві підтримка безперервності процесу виробництва молока та відтворення поголів'я є одним із головних завдань керівників і фахівців. Стабільні обсяги виробництва та вирівняні отелення протягом року максимізують прибуток від реалізації продукції галузі.

Для підвищення якості управлінських рішень у скотарстві доцільно структурувати процес управління виробництвом молока на етапи, що дозволить уточнити характер діяльності щодо інформаційного, аналітичного та методичного забезпечення функцій управління. Чим ефективніше виробництво, тим на більш ранніх етапах керівництво підприємства виявляє потенційні проблеми.

Виробники продукції скотарства постають перед проблемою невизначеності, зумовленою мінливістю чинників зовнішнього середовища. Коливання ринкової кон'юнктури на продукцію та ресурси зумовлюють необхідність розробки кількох варіантів планів з урахуванням можливих змін параметрів зовнішнього середовища — цін на молоко та племінний молодняк, вартості кормів, матеріально-технічних ресурсів, рівня оплати праці. За таких умов нагальною є потреба поліпшення існуючої системи інформаційного забезпечення управління процесом виробництва [14].

При інтенсифікації виробництва зростає капіталомісткість галузі, що вимагає розробки стратегічних планів, у яких доцільно розглядати різні варіанти реалізації проектів, які сприятимуть оптимізації виробничого процесу з урахуванням можливих змін зовнішнього середовища, забезпечуючи тим самим конкурентоспроможність виробництва молока.

Алгоритм відбору варіантів дій з розроблених альтернатив має відповідати формі власності сільськогосподарського виробника, структурі управління підприємством, специфіці його діяльності та рівню інтенсивності виробництва. Найважливішим завданням при цьому є організація відбору варіантів таким чином, щоб обрана альтернатива була найбільш ефективною з позиції підприємства в цілому, а не його окремих частин.

Останнім етапом є контроль, завданням якого є визначення того, наскільки обраний варіант інтенсифікації забезпечує досягнення цілей.

Провідні сільськогосподарські підприємства дедалі ширше застосовують інформаційні технології для удосконалення методів розробки та прийняття рішень у процесі виробництва, а також проведення оперативного аналізу та контролю, які дають змогу оперативно відстежувати показники інтенсифікації процеси виробництва та її ефективності. Зміни в організації управління у скотарстві під впливом інформаційних технологій відбуваються за такими основним напрямками:

1) зміни в організації інформаційного забезпечення керівників і фахівців (електронне зчитування даних у ході виробничого процесу в режимі реального часу на всіх найважливіших етапах, первинна обробка на мікро— і міні-комп'ютерах, пов'язаних із загальною базою даних виробничих і зоотехнічних параметрів тварин, спеціалізованими програмними продуктами (оптимізації раціонів, економічного аналізу та планування, бухгалтерського обліку), що забезпечує якісне наповнення та вірогідність інформації;

2) автоматизація окремих функцій керівників і фахівців, тобто відмова від багаторазового ручного введення й обробки даних при аналізі та плануванні виробничого процесу, що виключає помилки пов'язані з людським фактором, значно підвищує точність та оперативність обробки інформації, якість аналізу і планування;

3) зміна в засобах комунікації, формування локальних комп'ютерних мереж і телекомунікаційним систем на підприємствах, що дає можливість розробляти й ухвалювати рішення на основі інформації, одержаної в режимі реального часу [15].

Залежно від організаційного рівня: операційного (виробничого), професійного (спеціального) і загальногосподарського при прийнятті управлінських рішень використовуються різні види інформаційних систем.

Системи операційного рівня призначені для працівників, фахівців і керівників підрозділів. Вони допомагають контролювати повноту й своєчасність виконання виробничих операцій, здійснення трансакцій усередині підрозділів, таких як постачання і використання у виробничому процесі різних видів ресурсів, стан об'єктів виробничого потенціалу, обсяги виробництва продукції за видами. У скотарстві до таких систем належать і комп'ютеризовані системи управління поголів'ям.

ВИСНОВКИ

У скотарстві нині ведуться розробки відповідних комп'ютеризованих моделей, зокрема, модулів "управління прибутковістю поголів'я", що дозволяють урахувати безліч змінних і постійних параметрів виробничого процесу, активно використовувати бази даних, нако-

пичені системами операційного та спеціального рівня, а також економічні параметри зовнішнього середовища.

Отже, показники ефективності інтенсифікації взаємопов'язані та взаємозумовлені. Однак на практиці можуть бути суперечливі значення цих показників. Запропонована система взаємопов'язаних показників і критеріїв ефективності інтенсифікації виробництва продукції скотарства за правильного їх розрахунку та практичного використання дає обґрунтовану оцінку технологічної, економічної, соціальної й екологічної ефективності організаційно-економічних заходів у виробництві. Вважаємо, що основним критерієм економічної ефективності інтенсифікації скотарства є максимізація виходу високоякісної продукції за оптимальних витрат та одночасному забезпеченні нормативних умов для праці та проживання працівників, а також збереженні навколишнього природного середовища.

Література:

1. Маренич Т.Г. Інтенсифікація сільського господарства як головний напрям забезпечення його сталого розвитку. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2015. № 3. С. 138—145.
2. Кучер Л.Ю., Кучер А.В. Шляхи підвищення ефективності виробництва молока на інноваційній основі / Економіка АПК. 2013. № 3. С. 70—75.
3. Черевко І.В. Оцінка інтенсифікації використання ріллі в сільськогосподарських підприємствах. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія "Економічні науки", 2011. № 3. С. 282—289.
4. Буздалов И.Н. Интенсификация сельскохозяйственного производства. М.: Изд-во экон. лит-ры, 1962 150 с.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Капитал. Соч. 2 изд. Т. 23. 908 с.
6. Березівський П.С., Особа Н.П. До питання про суть те економічний зміст категорій "інтенсивність" та "інтенсифікація". Агросвіт. 2010. №6. С. 24—31.
7. Буздалов И.Н. Избранные труды. Том 1. Интенсификация, земельная рента, эффективность. М.: ВИА-ПИ им. А.А. Никонова: ЭРД, 2008. 326 с.
8. Онищенко А.М., Шепотько Л.А., Веденичев П.Ф. Интенсивное развитие агропромышленного комплекса. К.: Наукова думка, 1998. 340 с.
9. Иванов В.А. Интенсификация сельскохозяйственного производства: проблемы повышения эффективности. М.: Наука, 1990. 200 с.
10. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: Монографія. К.: КНЕУ, 2005. 292 с.
11. Шаран П.І. Методичні та практичні аспекти інтенсивності відтворення великої рогатої худоби м'ясних порід. Економіка АПК. 2012. № 12. С. 124—132.
12. Мертенс В.П. Інтенсифікація — магістральний шлях розвитку сільського господарства. К.: Знання УРСР, 1982. 48 с.
13. Лакатош В.М. Застосування комп'ютерних програм для контролю відтворення великої рогатої худоби. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2011. Вип. 160. Ч. 1. С. 69—74.
14. Зубченко В.В. Формування системи управління відтворенням поголів'я у молочному скотарстві. Економіка та управління АПК 2012. Вип. 7 (93). С. 73—78.
15. Яблонський В.А. Проблеми відтворення тварин: стан і погляд у майбутнє галузі. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2011. Вип. 160. Ч. 1. С. 136—141.

References:

1. Marenych, T.H. (2015), "Intensification of agriculture as the main direction of ensuring its sustainable development", Visnyk KhNAU. Seria: Ekonomichni nauky, vol. 3, pp. 138—145.
2. Kucher, L.Yu. and Kucher, A.V. (2013), "Ways to increase the efficiency of milk production on an innovative basis", Ekonomika APK, vol. 3, pp. 70—75.
3. Cherevko, I.V. (2011), "Evaluation of the intensification of the use of arable land in agricultural enterprises", Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva. Seria "Ekonomichni nauky", vol. 3, pp. 282—289.
4. Buzdalov, Y.N. (1962), Intensyfykatsiya sel'skokhoziajstvennogo proyzvodstva [Intensification of agricultural production], Izd-vo ekon. lit-ry, Moscow, Russia.
5. Marks, K. and Enhel's, F. (1960), Kapytal [Capital], Moscow, Russia.
6. Bereziv's'kyj, P.S. and Osoba, N.P. (2010), "Regarding the question of the economic meaning of the categories "intensity" and "intensification"", Ahrosvit, vol. 6, pp. 24—31.
7. Buzdalov, Y.N. (2008), Izbrannyye trudy. Tom 1. Intensyfykatsiya, zemel'naia renta, efektyvnost' [Selected works. Volume 1. Intensification, land rent, efficiency], ERD, Moscow, Russia.
8. Onyschenko, A.M. Shepot'ko, L.A. and Vedenychychev, P.F. (1998), Intensyvnoe razvytye ahroprom'shlennoho kompleksa [Intensive development of the agro-industrial complex], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
9. Yvanov, V.A. (1990), Intensyfykatsiya sel'skokhoziajstvennogo proyzvodstva: problemy povysheniya efektyvnosti [Intensification of agricultural production: problems of efficiency improvement], Nauka, Moscow, Russia.
10. Andriychuk, V.H. (2005), Efektyvnist' diial'nosti ahrarnykh pidpryemstv: teoriia, metodyka, analiz [Efficiency of agricultural enterprises: theory, methodology, analysis], KNEU, Kyiv, Ukraine.
11. Sharan, P.I. (2012), "Methodical and practical aspects of the intensity of reproduction of beef cattle", Ekonomika APK, vol. 12, pp. 124—132.
12. Mertens, V.P. (1982), Intensyfikatsiia — mahistral'nyj shliakh rozvytku sil's'koho hospodarstva [Intensification is the main road to the development of agriculture], Znannia, Kyiv, Ukraine.
13. Lakatosh, V.M. (2011), "Application of computer programs to control reproduction of cattle", Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy, vol. 160, no. 1, pp. 69—74.
14. Zubchenko, V.V. (2012), "Formation of a management system for livestock reproduction in dairy farming", Ekonomika ta upravlinnia APK, vol. 7 (93), pp. 73—78.
15. Yablons'kyj, V.A. (2011), "Problems of animal reproduction: state and future view of the industry", Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy, vol. 160, no. 1, pp. 136—141.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2022 р.